

DOI: <https://doi.org/10.32839/2304-5809/2019-4-68-79>

УДК 323.28

Грекова О.О., Зозуля А.О.

Національний юридичний університет імені Ярослава Мудрого

РОЗМЕЖУВАННЯ ТЕРОРИЗМУ І ПОДІБНИХ ДО НЬОГО ДІЙ В УКРАЇНСЬКОМУ ТА ЄВРОПЕЙСЬКОМУ ЗАКОНОДАВСТВІ

Анотація. У даній статті досліджено теоретичні питання визначення понять «тероризм», «диверсія», «терористичний акт» та «військова агресія» у вітчизняному законодавстві. Авторами було порівняно санкції за скоєння терористичних злочинів у Кримінальних кодексах деяких зарубіжних країн між собою та з діючим Кримінальним кодексом України (далі – КК України). Також автори порівняли міру покарання за вчинення терористичного акту (стаття 258 КК України) із посяганням на територіальну цілісність України (стаття 110 КК України), запропонували авторську версію викладення статті 110 КК України та дали рекомендації українським судам щодо розмежування цих складів злочинів у контексті збройного конфлікту на сході країни.

Ключові слова: тероризм, злочин проти національної безпеки, агресивна війна, злочин, диверсія.

Grekova Olexandra, Zozulia Anna

Yaroslav Mudryi National Law University

DIFFERENTIATION OF TERRORISM AND SIMILAR ACTIONS IN UKRAINIAN AND EUROPEAN LEGISLATION

Summary. This article explores the theoretical issues of definition of the concepts of «terrorism», «diversion», «terrorist act» and «military aggression» in domestic legislation. The importance of this theme is that the commission of terrorism affects all aspects of ensuring human rights and freedoms public and national security. Correct qualification of criminal acts is a basic condition for justification of justice. This theme is especially relevant to our country because of the military conflict in its east and holding Joint Forces Operation. The authors compared the sanctions for committing terrorist offenses in the Criminal Codes of some foreign countries among themselves and with the effective Criminal Code of Ukraine, in particular according to Criminal Codes of Spain, Poland, France, Georgia and made conclusions from them for further improvement of Ukrainian legislation. The authors analyzed theoretical work on definition and classification of terrorist crimes in Ukraine and abroad. In addition, the authors considered concepts and approaches to define the term «terrorism» by different scholars. The authors emphasized that because of the lack of an internationally accepted definition of «terrorism» creates an opportunity for a policy of «double standards» and divergences in the conduct of joint co-operation between states. The authors also compared the measure of punishment for committing a terrorist act (article 258 of the Criminal Code of Ukraine) with an attack on the territorial integrity of Ukraine (article 110 of the Criminal Code of Ukraine). The authors offered an author's version of Article 110 of the Criminal Code of Ukraine and made recommendations to Ukrainian courts regarding the delimitation of these syllables of crimes in the context of armed conflict in the east of the country.

Keywords: terrorism, crime against national security, aggressive war, crime, diversion.

Постановка проблеми. Підвищення стійкості держави і суспільства до терористичної загрози є важливим елементом забезпечення громадської та національної безпеки. Дана тема є актуальною у зв'язку з необхідністю захисту території України в межах існуючого кордону, яка, за положенням статті 3 Конституції України, є цілісною і недоторканою [1].

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблема феномену тероризму достатньо ретельно вивчалася українськими та закордонними науковцями, серед них Ємельянов В.П., Агаєв Н.А., Попович О.С., Колосков В.В., Гришук В.К., Антипенко В.Ф. та інші. Особливий вклад у дослідження терористичного акту як злочину внесли Мохончук С.М. та Попович О.С.

Виокремлення невирішених раніше частин загальної проблеми. У законодавстві України немає чіткого розмежування терористичного акту, диверсії та злочину проти основ національної безпеки. Ця проблема – предмет нашого дослідження, що є особливо актуальним для України за останні декілька років. Також у роботі запропоновано варіант зміни статті 110 Особливої частини КК України.

Мета роботи. Правильна кваліфікація злочинних діянь є основною умовою для справедливого відправлення правосуддя. За терористичний акт та подібні до нього дії відповідальність передбачено у низці норм КК України. У даній статті з'ясована відмінність у їх складах задля доречної кваліфікації злочинів судами України. Також автори проаналізували санкції за вчинення терористичних злочинів за кодифікованими актами Іспанії, Польщі, Франції, Грузії та зробили з них висновки задля подальшого удосконалення українського законодавства.

Виклад основного матеріалу. Згідно з законодавчим визначенням, тероризм – суспільно небезпечна діяльність, яка полягає у свідомому, цілеспрямованому застосуванні насильства шляхом захоплення заручників, підпалів, убивств, тортур, залякування населення та органів влади або вчинення інших посягань на життя чи здоров'я ні в чому не винних людей або погрози вчинення злочинних дій з метою досягнення злочинних цілей [2]. Перше визначення тероризму, було запропоноване Лігою Націй у 1937 р. в «Конвенції по запобіганню та покаранню актів тероризму», за яким під терористичними актами

розуміються «злочинні дії, що здійснюються проти іншої держави або населення будь-якої держави з тим, щоб викликати страх серед окремих осіб, груп осіб або більшості населення» [3].

На міжнародній конференції з питань боротьби з тероризмом, що відбулася у липні 1979 р. у Єрусалимі, тероризм був охарактеризований як попередньо сплановані систематичні вбивства, нанесення тілесних ушкоджень і створення загрози ні в чому не винним людям для їх залякування з метою досягнення певних політичних цілей.

Як зазначає Попович О.С.: «Аналіз низки міжнародно-правових актів свідчить, що вони містять окремі суттєві властивості терористичного акту: (а) його мета полягає в тому, щоб викликати жах, страх й хаос серед громадськості; (б) якщо такий акт розглядати як вид терористичного правопорушення, то останньому притаманне таке: це діяння може серйозно зашкодити країні або міжнародній організації та вчиняється з метою масового залякування населення або незаконного примушування уряду чи міжнародної організації виконати чи утриматися від виконання будь-якої дії, або серйозної дестабілізації чи знищення фундаментальних політичних, конституційних, економічних або соціальних структур у країні або міжнародній організації». Також Попович О.С. запропоновано авторську дефініцію поняття «терористичний акт»: терактом є застосування зброї, вчинення вибуху, підпалу або іншого загальнонебезпечного діяння, спрямованого на залякування населення або окремої соціальної групи, що створило небезпеку для життя або здоров'я людей, заподіяння майнової шкоди у значному розмірі чи настання інших тяжких наслідків, вчинене з метою дестабілізації діяльності державних органів, установ, підприємств, організацій, органів місцевого самоврядування або громадських об'єднань, або примушування органів державної влади чи органів місцевого самоврядування, їх службових осіб, чи юридичних осіб, чи окремих соціальних груп, які не є юридичними особами, до вчинення певних дій або до відмови від їх вчинення [4]. Ми не згодні з Попович О.С. у частині, де вона визначає терористичний акт діянням, бо діяння уособлює в собі і дію, і бездіяльність, тоді як терористичний злочин неможливо вчинити шляхом бездіяльності.

Особливу категорію джерельної бази дослідження склали міжнародно-правові документи: чотири Женевські Конвенції 1949 р. та Додаткові протоколи I(II) до них 1977 р. у рамках яких досліджується юридична природа такого явища як тероризм та міжнародно-правові механізми протидії йому в рамках збройних конфліктів як міжнародного, так і неміжнародного характеру [5].

Зокрема, у глобальній контртерористичній стратегії ООН, яка була затверджена Резолюцією Генеральної Асамблеї ООН 60/288 від 8 вересня 2006 вказується, що загальною метою заходів є усунення умов, що сприяють поширенню тероризму, підвищення рівня правопорядку і захисту прав людини, подолання етнічної, національної і релігійної дискримінації, запобігання політичній ізоляції, подолання маргіналізації, оптимізація державного управління, політична ізоляція, дегуманізація жертв тероризму в усіх

його формах і проявах [6]. Отже, можна зазначити, що вчинення тероризму впливає на всі аспекти забезпечення прав і свобод людини.

Проте, незважаючи на чисельність міжнародно-правових актів та органів, що координують боротьбу з міжнародним тероризмом, у міжнародному праві досі немає єдиної універсальної угоди, що визначає його юридичну природу, поняття міжнародного тероризму, склад злочину та передбачену законом відповідальність. Ми визначили, що бракує вичерпного переліку актів міжнародного тероризму. У контексті європейської інтеграції України, законодавцю було б доцільно ініціювати створення такої угоди для полегшення розмежування терористичних злочинів з іншими, схожими на них. Це було б кроком до вдосконалення європейського кримінального законодавства та полегшення міжнародної співпраці, наприклад, у питаннях екстрадиції, бо у кримінальному законодавстві країн Європи містяться санкції різної суворості за вчинення терористичних злочинів.

Доцільним було б порівняти санкції за вчинення таких злочинів у законах деяких європейських країн та, зокрема, з КК України. Кримінальну відповідальність за терористичні злочини передбачено в Кримінальному Кодексі Королівства Іспанія (далі – КК Іспанії), де міститься частина перша «Про терористичні організації і групи» (ст. 571) та частина друга «Про терористичні злочини» (статті 572–580) [7]. У ч. 1 ст. 574 КК Іспанії передбачена кримінальна відповідальність у виді позбавлення волі на строк від 8 до 15 років за зберігання зброї або боеприпасів, володіння або зберігання вибухових, легкозаймистих, запалювальних або задушливих пристроїв або речовин, їх компонентів, виготовлення, продаж, транспортування або поставку цих предметів у будь-якій формі, їх розміщення або використання з метою вчинення терористичних злочинів, перелічених у ч. 1 ст. 573 КК України. Згідно з ч. 2 ст. 574 КК Іспанії, підвищена кримінальна відповідальність у виді позбавлення волі на строк від 10 до 20 років установлена за ті ж дії, вчинені з метою тероризму, стосовно ядерних, радіоактивних, хімічних або біологічних зброї, боеприпасів, пристроїв або речовин [8].

У Кримінальному Кодексі Республіки Польща визначення злочинів терористичного характеру відсутнє [9]. Однак, про них йдеться в § 2 і 4 ст. 258. В другій частині цієї статті мета вчинення злочину терористичного характеру виступає обставиною, що обтяжує кримінальну відповідальність за участь в організованій групі або об'єднанні, про що зазначено в § 1. Значно суворіше карається створення групи чи об'єднання, що мають на меті вчинення злочину терористичного характеру, а також керування такою групою чи об'єднанням. За такий злочин передбачено покарання у виді позбавлення волі на строк, не коротший від 3 років [10].

Кримінальний кодекс Франції (далі – КК Франції) детермінує акти тероризму як загальнонебезпечні діяння і відносить до них 10 складів злочинів за умови вчинення їх з метою істотно порушити громадський порядок шляхом залякування чи терору. Відповідальності за терористичні злочини присвячений спеціальний розділ

КК Франції. У першій главі дається поняття тероризму і містяться норми що передбачають покарання за нього, у другій – передбачається можливість звільнення винних осіб від покарання за терористичні злочини, а також встановлюються додаткові покарання. Французький законодавець чітко визначає мету терористичного акту – порушення громадського порядку шляхом залякування чи терору. Крім того, наводиться конкретний перелік діянь, що визнаються терористичними актами, а також статей КК Франції, Кодексу оборони, Кодексу внутрішньої безпеки, Фінансового кодексу, де зазначено діяння (певні злочини або проступки), що мають ознаки, вказані в ст. 421–1 КК Франції. Крім того, у розглядуваному КК Франції терористичний акт відмежовується від акту тероризму. У ст. 421–2 зазначено, що актом тероризму є акт, якщо він пов'язується з будь-якою індивідуальною чи колективною операцією, метою якої є порушення громадського спокою шляхом залякування або терору, розповсюдження в атмосфері, у ґрунті, надрах, або водах, включаючи територіальні морські води, будь-якої речовини, здатної поставити у небезпеку людину, чи тварину, чи навколишнє середовище [11]. Попович О.С. вважає, що корисним для подальшого удосконалення українського кримінального законодавства може бути французький досвід боротьби з терористичними актами щодо мети такого злочину та визначення загального поняття терористичної діяльності, злочинів терористичного характеру та їх розмежування, а також для побудови моделі кримінальної відповідальності за терористичні акти [12].

Положеннями чинного Кримінального кодексу Грузії передбачена кримінальна відповідальність за такі види злочинів: терористичний акт (ст. 323 КК Грузії) з позбавленням волі від 10 до 15 років, а у випадках групового, повторного чи такого, що потягнуло тяжкі наслідки, що завдали шкоду людині чи життю людини, шкоду державі від 12 до 17 років, за технологічний тероризм (кібертероризм) (ст. 324 КК Грузії) від 10 до 15 років, з тяжкими наслідками від 12 до 20 років, напад на політичну посадову особу Грузії (ст. 325 КК Грузії) від 7 до 20 років чи довічне позбавлення волі, якщо потягнуло людські жертви від 12 до 20 років чи довічне позбавлення волі, створення терористичної організації або керівництво нею, або участь у ній (ст. 327 КК Грузії) від 10 до 12 років, участь у ній від 12 до 15 років, створення чи керівництво від 15 до 20 років, об'єднання в іноземній терористичній організації або в такій організації, підконтрольній іноземній державі, або надання їй допомоги (ст. 328 КК Грузії) від 5 до 10 років, захоплення заручника в терористичних цілях (ст. 329 КК Грузії) від 8 до 12 років, повторно, організованою групою, при захопленні в полон посадових осіб та членів їх родини чи іноземних держав від 10 до 17 років, якщо наслідком цих дій стала смерть людини, то від 14 до 20 років позбавлення волі [13].

Можна зробити висновок, що санкції за вчинення терористичних злочинів у КК Грузії більш суворіші, ніж в КК України. Це може бути пов'язано з збройними конфліктами, в які час від часу вступає країна зі своїми сусідами та з політичною не-

стабільністю всередині неї. Ми вважаємо доцільним проаналізувати досвід ведення війни Грузії (протистояння з Російською Федерацією і сепаратистськими угрупованнями Південної Осетії та Абхазії, що розпочалося у 2008 році) та провести паралелі із нинішнім становищем України.

Останнім часом тема тероризму стала особливо актуальною для нашої країни через військовий конфлікт на її сході та проведення Операції Об'єднаних Сил проти окупації з боку Російської Федерації. Через це термін «тероризм» часто вживають поряд з таким як «агресія» та «збройний конфлікт». Щодо розмежування останніх двох понять, Мохончук С.М. стверджує: будь-який спір, що виникає між двома державами і призводить до використання збройних сил, є воєнним (збройним) конфліктом, незалежно від його тривалості, наслідків, чи факту заперечення однією із сторін наявності стану війни. Однак не кожен воєнний конфлікт з точки зору міжнародного права є актом агресії, значення має серйозність характеру наслідків [14].

Міжнародною спільнотою завжди досить активно і послідовно засуджувалися акти агресії, хоча визначення цього терміну залишається одним з найскладніших завдань. Наприклад, у Статуті ООН 1970 р. йдеться про агресивну війну як злочин проти миру та підвищений ступінь відповідальності за неї за міжнародним законодавством [15].

29-я сесія Генеральної Асамблеї ООН 1974 прийняла «Визначення агресії». У Резолюції про визначення агресії перераховано сім видів дій, що розглядаються як акти агресії:

1. Вторгнення або напад збройних сил держави на територію іншої держави або будь-яка військова окупація, який би тимчасовий характер вона не носила, що є наслідком такого вторгнення чи нападу, або будь-яка анексія із застосуванням сили території іншої держави або її частини.
2. Бомбардування збройними силами держави території іншої держави або застосування будь-якої зброї державою проти території іншої держави.
3. Блокада портів чи берегів держави збройними силами іншої держави.
4. Напад збройними силами держави на суходільні, морські чи повітряні сили або морські чи повітряні флоти іншої держави.
5. Застосування збройних сил однієї держави, що знаходяться на території іншої держави згідно угоди з державою, яка їх приймає, в порушення умов, передбачених цією угодою, або будь-яке продовження їх перебування на такій території після припинення дії угоди.
6. Дії держави, яка дозволяє, щоб її територія, надана нею у розпорядження іншої держави, використовувалася цією іншою державою для здійснення акта агресії проти третьої держави.
7. Заслання державою чи від імені держави озброєних банд, угруповань та регулярних сил або найманців, що здійснюють акти застосування збройної сили проти іншої держави настільки серйозного характеру, що це дорівнює перерахованим вище актам, або її істотна участь в них [16].

Положення майже всіх цих пунктів прослідковуються на Донбасі та Луганщині, що є тимчасово окупованими територіями та називаються

так званими «ЛНР» та «ДНР». Українські суди визнають ці угруповання терористичними організаціями, що, відповідно до абз. 19 ст. 1 Закону України «Про боротьбу з тероризмом», є стійкими об'єднаннями невизначеної кількості осіб (більше трьох), які створені з метою здійснення терористичної діяльності, у межах яких здійснено розподіл функцій, встановлено правила поведінки, обов'язкові для цих осіб під час підготовки і вчинення терористичних актів [1].

Більшість вироків за діяльність терористичних організацій на сході країни кваліфікуються як терористичний акт (за ст. 258 Кримінального Кодексу України). Слід зазначити, що відповідальність за подібні дії передбачено у низці норм, наприклад, посягання на територіальну цілісність і недоторканість України (за ст. 110 КК України), диверсія (за ст. 113 КК України), планування, підготовка, розв'язування та ведення агресивної війни (за ст. 437 КК України), хуліганство (за ст. 296 КК України). Це створює певний дисонанс для суду, який має правильно кваліфікувати злочинне діяння та винести справедливий вирок.

Так як є логічним для суду особам, звинуваченим у створенні злочинної групи чи злочинної організації за ст. 258-3 КК України, інші діяння складу злочину кваліфікувати як терористичний акт, а не як умисні дії з метою зміни території країни, судді, на початку збройного конфлікту у 2013-2014 рр., так і робили. Створився певний прецедент, який суди нижчої інстанції іноді не можуть подолати й дотепер. Але у судових рішеннях за останні два роки збільшилася кількість вироків за вчинення злочинів проти основ національної безпеки України, що ми вважаємо правильним у контексті воєнного конфлікту на сході країни [17].

У такому аспекті доцільно порівняти санкції даних статей. Так, як при вчиненні терористичного акту так і при вчиненні умисних дій з метою зміни меж території або державного кордону України, якщо вони призвели до заги-

белі людей або інших тяжких наслідків, слідує покарання позбавленням волі на строк від десяти до п'ятнадцяти років або довічним позбавленням волі з конфіскацією майна або без такої (ч. 3 обох статей) [18]. Але при порівнянні ч. 1 та ч. 2 статей 258 КК України та 110 КК України робимо висновок, що терористичний акт вбачається законодавцем більш небезпечним злочином, бо у санкції йдеться про позбавлення волі від семи до дванадцяти років (проти максимального в 10 років у випадку статті 110 КК України). Таким чином, ми пропонуємо збільшити строк покарання у виді позбавлення волі в ч. 1 та ч. 2 ст. 110 КК України, прирівнюючи його до відповідного покарання за ст. 258 КК України. Ми вважаємо доцільним зробити нову редакцію статті 110 КК України і викласти її у виді, зображеному у таблиці.

Також актуальним є питання розмежування тероризму і диверсії. В.П. Ємельянов стверджує, що особливе значення для відмежування терористичного акту від диверсії є мета залякування населення, створення та підтримання обстановки страху, що, на його думку, для диверсії не характерно [19]. Схожа точка зору й у В.В. Колоскова, який зазначає, що вчинення вибухів, підпалів або інших дій, спрямованих на масове знищення людей, заподіяння тілесних ушкоджень чи іншої шкоди їхньому здоров'ю – це мета терористичних актів, а не диверсії [20]. Ми погоджуємося з даними вченими та вважаємо, що диверсія відрізняється від терористичного акту за метою вчинення злочинних діянь, бо ця відмінність впливає безпосередньо зі змісту статей 113 та 258 КК України. Також слушним є твердження А.С. Климосука, який стверджує, що диверсія є злочином з усіченим складом, тоді як терористичний акт – злочином з нетиповим матеріальним складом (створення небезпеки) у першій формі та злочином з формальним складом у другій формі (погрози) [21]. Слід зазначити, що Українські суди з однаковою частотою виносять вирок за статтями 113 та 258 КК України.

Таблиця 1

Нова редакція статті 110 КК України

Ч. №	Редакція ст. 110 у нині чинному КК України:	Наш варіант редакції ст. 110 КК України:
1	Умисні дії, вчинені з метою зміни меж території або державного кордону України на порушення порядку, встановленого Конституцією України, а також публічні заклики чи розповсюдження матеріалів із закликами до вчинення таких дій, - караються позбавленням волі на строк від трьох до п'яти років з конфіскацією майна або без такої.	Умисні дії, вчинені з метою зміни меж території або державного кордону України, а також публічні заклики чи розповсюдження матеріалів із закликами до вчинення таких дій до невизначеного, але значного кола осіб, - караються позбавленням волі на строк від п'яти до десяти років з конфіскацією майна або без такої.
2	Ті самі дії, якщо вони вчинені особою, яка є представником влади, або повторно, або за попередньою змовою групою осіб, або поєднані з розпалюванням національної чи релігійної ворожнечі, - караються позбавленням волі на строк від десяти до п'яти років з конфіскацією майна або без такої.	Ті самі дії, якщо вони вчинені особою, яка є представником влади, або повторно, або за попередньою змовою групою осіб, та/або поєднані з розпалюванням національної чи релігійної ворожнечі, - караються позбавленням волі на строк від семи до дванадцяти років з конфіскацією майна або без такої.
3	Дії, передбачені частинами першою або другою цієї статті, які призвели до загибелі людей або інших тяжких наслідків, - караються позбавленням волі на строк від десяти до п'ятнадцяти років або довічним позбавленням волі з конфіскацією майна або без такої.	Дії, передбачені частинами першою або другою цієї статті, які призвели до загибелі людей або інших тяжких наслідків, - караються позбавленням волі на строк від десяти до п'ятнадцяти років або довічним позбавленням волі з конфіскацією майна або без такої.

Джерело: розроблено авторами

Ми вважаємо що це відбувається через схожість родового об'єкта, предмета та об'єктивної сторони даних злочинів.

Висновки і пропозиції. Можна підсумувати, що, враховуючи стратегічну політичну лінію України на інтеграцію до Європейського співтовариства, вивчення досвіду ряду Європейських країн у зазначеній сфері представляється доцільним для українського законодавства. Зо-

крема, корисним є досвід таких країн як Грузія, Франція, Іспанія та Польща. Тероризм – явище інтернаціональне, що не має ні громадянства, ні релігійної ідентичності. У контексті європейської інтеграції України пропонуємо законодавцю ініціювати створення міжнародної угоди для полегшення розмежування терористичних злочинів з іншими, схожими на них. А також зробити нову редакцію статті 110 КК України.

Список літератури:

1. Конституція України від 28.06.1996 р. URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/254к/96-вр>
2. Закон України «Про боротьбу з тероризмом» від 20 березня 2003 р. № 638-IV // Відомості Верховної Ради України. 2003. № 25. Ст. 180.
3. Агаєв Н.А. Сучасний тероризм – причини і прояви [Н.А. Агаєв, М.О. Карпов, О.Ф. Хмільяр, В.В. Єфімова]. Київ : Молода нація, 2005. 110 с.
4. Попович О.С. Терористичний акт: поняття, склад злочину, кваліфікація: автореф. дис. ... к.ю.н. Харків : НЮУ імені Ярослава Мудрого, 2019. 20 с.
5. Права людини і професійні стандарти для військовослужбовців в документах міжнародних організацій: книга 2: Гаазькі та Женевські Конвенції / [упорядкув. Т. Яблонська]. Київ : Українсько-Американське бюро захисту прав людини, 1996. 228 с.
6. Вісник Харківського національного університету імені В.Н. Каразіна № 1137. Серія «ПРАВО». Випуск № 18, 2014 р.
7. Кримінальний кодекс Королівства Іспанія / під ред. В.Л. Менчинського; переклад на укр. мову О.В. Лішевської. Київ : ОВК, 2017. 284 с.
8. Гуркевич В. Кримінальна відповідальність за терористичну діяльність в Іспанії. Протидія терористичній діяльності: міжнародний досвід і його актуальність для України : матеріали міжнародної науково-практичної конференції (м. Київ, 30 верес. 2016 р.). Київ : Нац. акад. прокуратури України, 2016. С. 80–82.
9. Попович О.С. Зарубіжний досвід боротьби з терористичними актами. Актуальні проблеми кримінально-правової охорони громадської безпеки : матеріали міжнар. круглого столу (м. Харків, 18 травн. 2018 р.) / укладачі : Л.М. Демидова, Н.В. Невідома. Харків : Юрайт, 2018. С. 196–200.
10. Кримінальний кодекс Республіки Польща / под. ред. В.Л. Менчинського; переклад на укр. мову В.С. Станіч. Київ : ОВК, 2017. 138 с.
11. Кримінальний кодекс Французької Республіки / под ред. В.Л. Менчинського; переклад на укр. мову К.І. Мазуренко. Київ : ОВК, 2017. 348 с.
12. Попович О.С. Терористичний акт у законодавстві України та зарубіжних країн (порівняльно-правовий підхід). Підприємництво, господарство і право. 2018. № 8. С. 182–185.
13. Кримінальний Кодекс Грузії / науч. ред. З.К. Бигвава ; пер. с груз. И. Мериджанашвили. СПб. : Юрид. центр Пресс, 2002.
14. Мохончук С.М. Злочини проти миру та безпеки людства: генезис, еволюція, сучасна регламентація у кримінальному праві та законі : монографія. Харків : Право, 2013. 528 с.
15. Декларація про принципи міжнародного права, що стосуються дружніх відносин та співробітництва між державами відповідно до Статуту Організації об'єднаних Націй від 24.10.1970. URL: http://zakon4.rada.gov.ua/show/995_18
16. Определение агрессии: Резолюция Генеральной Ассамблеи ООН № 3314 (XXIX) от 14 декабря 1974 года. URL: <http://www.un.org/russian/documen/convents/aggression.htm>
17. Судова влада України: аналітичні таблиці щодо стану здійснення правосуддя. URL: https://court.gov.ua/inshe/sudova_statystyka/
18. Кримінальний кодекс України від 05.04.2001 р. № 2341–III / Відомості Верховної Ради України. 2001. № 25–26. Ст. 131. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/en/2341-14>
19. Смелянов В.П. Терористичний акт: загальне поняття, відмежування від суміжних злочинів та шляхи вдосконалення складу злочину. Вісник Асоціації кримінального права України. 2015. № 1(4). С. 233–244.
20. Колосков В.В. Законодавство України з питань боротьби з тероризмом та екстремізмом. Протидія проявам тероризму, сепаратизму, екстремізму та нелегальній міграції в сучасних умовах: стан, проблеми та перспективи: матеріали міжнар. наук.-практ. конф. (м. Дніпро, 28 жовт. 2016 р.). Дніпро, 2016. С. 75–79.
21. Климосьюк А.С. Співвідношення диверсії (ст. 113 КК України) і терористичного акту (ст. 258 КК України). Проблеми законності. 2018. Вип. 140. С. 78–92.

References:

1. Konstytutsiya Ukrayiny vid 28 chervnya 1996 roku. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/tsard/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80>
2. Zakon Ukrayiny «Pro borotbu z terorizmom» vid 20 bereznya 2003 r. # 638-IV / Vidomosti Verhovnoyi Rady Ukrayiny. 2003. No. 25. P. 180.
3. Agaev N.A (2005). Suchasniy terorizm – prichini i proyavi [N.A. Agaev, M.O. Karpov, O.F. Hmilyar, V.V. Efimova] [Modern terrorism – causes and manifestations]. Young Nation, p. 110.
4. Popovich O.S (2019). Teroristichniy akt: ponyattya, sklad zlochinu, kvalifikatsiya: avtoref. [Terrorist act: concept, crime, qualification: author's abstract]. Kharkiv, 2019: NLU Imeni Yaroslava Mudrogo, p. 20.
5. Yablons'ka T. (1996). Prava lyudyny i profesiyni standarty dlya viys'kovosluzhbovtziv v dokumentakh mizhnarodnykh orhanizatsiy: knyha 2: Haaz'ki ta Zhenev's'ki Konventsiyi [Human rights and professional standards for military personnel in documents of international organizations: Book 2: Hague and Geneva Conventions]. Ukrainian-American Bureau for Human Rights, p. 228.
6. Visnyk Kharkivskogo natsionalnogo universitetu imeni V.N. Karazina, no. 1137. Seriya «PRAVO», 2014 rik, Vipusk no. 18.

7. Menchinskiy L., Lyshevskaya O. (2017). Kryminal'nyy kodeks Korolivstva Ispaniya [The Criminal Code of the Kingdom of Spain]. Kyiv, p. 284.
8. Hurkevich V. (2016). Kryminal'na vidpovidal'nist' za terorystychnu diyal'nist' v Ispaniyi. Prottydiya terorystychniy diyal'nosti: mizhnarodnyy dosvid i yoho aktual'nist' dlya Ukrayiny [Criminal liability for terrorist activity in Spain. Countering terrorist activity: international experience and its relevance to Ukraine]. Materialy naukovopraktychnoy konferentsiyi (Kyiv, 30. 2016). Kyiv : Natsionalna akademiia prokuratury Ukrainy, pp. 80–82.
9. Popovych O.S. (2018). Zarubizhnyy dosvid borot'by z terorystychnymy aktamy. Aktual'ni problemy kryminal'no-pravovoyi okhorony hromads'koyi bezpeky [Foreign experience in combating terrorist acts. Actual problems of criminal law protection of public safety] materialy mizhnar. kruhloho stolu (Kharkiv, 18 travn. 2018) / ukladachi: L.M. Demydova, N.V. Nevidoma. Pp. 196–200.
10. Menchyns'koho V.L., Stanich V.S. (2017). Kryminal'nyy kodeks Respubliki Pol'shcha [The Criminal Code of the Republic of Poland]. Kyiv, p. 138.
11. Menchyns'koho L., Mazurenko K. (2017). Kryminal'nyy kodeks Frantsuz'koyi Respubliki [The Criminal Code of the French Republic]. Kyiv, p. 348.
12. Popovych O.S. (2018). Terorystychnyy akt u zakonodavstvi Ukrayiny ta zarubizhnykh krayin (porivnyal'no-pravovyy pidkhid) [Terrorist act in the legislation of Ukraine and foreign countries (comparative legal approach)]. Pidpryyemnystvo, hospodarstvo i pravo, № 8, pp. 182–185.
13. Byhvava Z., Merydzhnashvily Y. (2002). Kryminal'nyy Kodeks Hruziyi [The Criminal Code of Georgia]. SPb. : Yuryd. tsentr Press.
14. Mokhonchuk S.M. (2013). Zlochyny proty myru ta bezpeky lyudstva: henezys, evolyutsiya, suchasna rehlamentatsiya u kryminal'nomu pravi ta zakoni : monohrafiya [Crimes against peace and security of mankind: genesis, evolution, modern regulation in criminal law and law]. Kharkiv : Pravo, p. 528.
15. Deklaratsiya pro pryntsyipy mizhnarodnoho prava, shcho stosuyut'sya druzhnykh vidnosyn ta spivrobitnyctva mizh derzhavamy vidpovidno do Statutu Orhanizatsiyi ob'yednanykh Natsiy [Declaration on the Principles of International Law Related to Friendly Relations and Cooperation between States in accordance with the Charter of the United Nations] of 24.10.1970. URL: http://zakon4.rada.gov.ua/show/995_18
16. Opredeleniye agressii: Rezolyutsiya General'noy Assamblei OON № 3314 [Definition of aggression: Resolution of the UN General Assembly]. Official site of the UN. URL: <http://www.un.org/russian/documen/convents/aggression.html>
17. Sudova vlada Ukrayiny: analitychni tablytsi shchodo stanu zdiysnennya pravosudivstva [Judicial power of Ukraine: analytical tables on the state of justice]. URL: https://court.gov.ua/inshe/sudova_statystyka/
18. Kryminalnyy kodeks Ukrayiny vid 05.04.2001 r. № 2341–III // Vidomosti Verkhovnoyi Rady Ukrayiny. 2001. № 25-26. St. 131. [The Criminal Code of Ukraine Code of Ukraine; Code, Law on April 5, 2001 № 2341–III]. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/en/2341-14>
19. Yemel'yanov V.P. (2015). Terorystychnyy akt: zahal'ne ponyattya, vidmezhuvannya vid sumizhnykh zlochyniv ta shlyakhyy vdoskonalennya skladu zlochynu [The terrorist act: the general concept, the distinction between adjacent crimes and ways to improve the composition of the crime]. № 1(4), pp. 233–244.
20. Koloskov V.V. (2016). Zakonodavstvo ukrayiny z pytan' borot'by z teroryzmozom ta ekstremizmozom. Prottydiya proyavam teroryzmu, separatyzmu, ekstremizmu ta nelehal'niy mihratsiyi v suchasnykh umovakh: stan, problemy ta perspektyvy [Legislation of Ukraine on combating terrorism and extremism. Counteracting the manifestations of terrorism, separatism, extremism and illegal migration in modern conditions: state, problems and perspectives]. Materialy mizhnar. nauk.-prakt. konf. (Dnipro, 28. 2016). Dnipro, pp. 75–79.
21. Klymosyuk A.S. (2018). Pivvidnoshennya dyversi (st. 113 KK Ukrayiny) i terorystychnoho aktu (st. 258 KK Ukrayiny). Problemy zakonnosti. [The value of sabotage (Article 113 of the Criminal Code of Ukraine) and the terrorist act (Article 258 of the Criminal Code of Ukraine). Problems of legality]. Vyp. 140, pp. 78–92.